

Nr 264.

Godkänd av första kammaren den 31 maj 1925.

Godkänd av andra kammaren den 31 maj 1925.

*Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner
angående utredning om och ändring i gällande avtal och
uppgörelser av ekonomisk innebörd mellan staten och Stock-
holms stad.*

(Statsutskottets utlåtande nr 107.)

Till Konungen.

Uti tvenne inom riksdagen väckta likalydande motioner (I: 157 och II: 145) har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om föranstaltande av utredning beträffande gällande avtal och uppgörelser av ekonomisk innebörd mellan staten och Stockholms stad samt i vad mån det ur statsverkets intressesynpunkt må vara önskvärt och möjligt att vinna ändring i nämnda överenskommelser.

Till stöd för sina framställningar hava motionärerna anført, att i ett flertal fall, såsom beträffande Kungsträdgården, Humlegården och vissa områden på Norra Djurgården m. m., nu förefintliga bestämmelser rörande dispositionen av staten tillhörig mark samt underhållet av densamma synas föråldrade, varför en allmän utredning och revidering beträffande samtliga förefintliga avtal mellan staten och staden vore av behovet påkallade. Därjämte syntes i samband härmed en undersökning böra ske rörande statens och stadens inbördes ekonomiska förhållanden.

I anledning av nämnda motioner har riksdagens vederbörande utskott låtit verkställa vissa undersökningar rörande de i motionerna berörda förhållandena. Beträffande dessa undersökningar vill riksdagen här nedan lämna följande redogörelse.

Genom särskilda privilegie- och donationsbrev har av kronan till Stockholms stad upplåtits större delen av den mark, som utgör det gamla stadsområdet, sålunda hela Norrmalm, Södermalm, Östermalm, Kungsholmen, delar av Helgeandsholmen, Långholmen, Beckholmen m. m. Upplåtelserna hava skett under olika villkor, så att exempelvis upplåtelsen av Norrmalm enligt mångas åsikt icke omfattade annat än rätt för staden att till enskilda upplåta tomterna därstädes, varemot kronan bibehöll och alltså ännu i dag

skulle äga gatumarken i denna stadsdel. Kronan har också under 1700-talet å enskilda personer överlåtitt och ansetts äga rätt att överlåta sådana gatudelar, som igenlagts.

Vid upplåtelseerna till staden har kronan undantagit de av kronan för särskilda ändamål redan då disponerade områden inom ifrågavarande stadsdelar. I icke så få fall hava emellertid dessa kronan sålunda förbehållna delarna upplåtits för allmänt begagnande. Likaledes har för allmänt begagnande upplåtits gator, öppna platser och parkområden i sådana delar av staden, som icke i sin helhet upplåtits till staden. Detta är fallet med exempelvis större delen av gatorna, hamnarna samt de öppna platserna inom staden mellan broarna, Blasieholmen med Kungsträdgårdsgatan samt Riddarholmen. I flera fall utgöras dessa för allmänt begagnande upplåtna områden av mark, som egentligen ingår i av kronan under tidernas lopp från enskilda inköpta tomter, så t. ex. delar av Mynttorget och av Myntgatan, av Helgeandsholmen och av Slottsbacken, gatorna och öppna platserna å Riddarholmen, Lantmäteribacken och Kungsträdgårdsgatan (del av Kungsträdgården), södra delen av Hötorget (utgörande del av kronans tomter i kvarteret Beridarebanan) o. s. v.

För särskilda ändamål har kronan upplåtitt vissa tomter till Stockholms stad, exempelvis den s. k. lilla mynthustomten inom staden mellan broarna för Stockholms stads gamla rannsakningsfängelse och tomterna nr 5 och 6 i kv. Bryggaren å Kungsholmen till sjukhuset Eira.

Av stor betydelse för Stockholms stad är vidare kronans medgivande, att ett stort antal kronan tillhöriga parker i och invid staden upplåtas för allmänheten. Sålunda äro för allmänheten upplåtna kronan tillhöriga Kungsträdgården, Humlegården, Norra och Södra Djurgården med Rosendals slotts område, Skeppsholmen, Kastellholmen, den s. k. Nobelparken, ävensom ett antal mindre planteringar i olika delar av staden. Utanför staden ligger vidare de för allmänheten öppenhållna parkerna vid Haga, Karlberg, Ulriksdal och Drottningholm. Av icke ringa betydelse för staden är också tillvaron av de kronan tillhöriga talrika parkerna vid särskilda institutioner, exempelvis vid riksdagshuset, nationalmuseum, Karolinska institutet, myntverket, garnisons-sjukhuset, f. d. Svea ingenjörskårs tomter, Marieberg jämte Konradsberg o. s. v.

Beträffande ett flertal markområden i Stockholm är äganderätten oklar. Andra områden åter äro föremål för underhandlingar i avsikt att erhålla en uppgörelse rörande utbyte av mark mellan kronan och staden. Slutligen har kronan till staden med dispositionsrätt upplåtitt avsevärda områden eller ock utarrenderat sådana områden, exempelvis Bellevueparken. Den stora omfattningen av kronan tillhörig mark inom de olika delarna av Stockholms stads område framgår däraf, att denna mark innefattar något större areal än de nu bebyggda delarna av Norrmalm, Östermalm och Kungsholmen.

Den hitintills skedda exploateringen av vissa delar av kronans mark å Norra Djurgården jämte förutvarande Veterinärinstitutets markområde samt

Fredrikshovsområdet har givit åtskilliga erfarenheter, vilka riksdagen ansett det äga intresse att något närmare beröra.

Den i och för exploateringen träffade överenskommelsen med Stockholms stad stöder sig på den vid tiden för överenskommelsen (1905) gällande byggnadsstadgan för rikets städer av den 8 maj 1874. I kap. 2 (Om stadsplanen) § 10 stadgades, att »stadsplan prövas och beslutas av stadsfullmäktige eller, där sådana ej finnas, av allmänna rådstugan, och skall beslutet underställas Kungl. Maj:ts prövning, därest fråga ej är endast om jämkning av ringa betydighet». I lag om stadsplan den 31 augusti 1907 och i nu gällande lag om fastighetsbildning i stad av 12 maj 1917 hava i 2 § intagits motsvarande bestämmelser.

Genom beslut den 1 april 1905 förklarade sig stadsfullmäktige medgiva stadsplanens utsträckande över Norra Djurgården på följande villkor:

1:o) den över området upprättade stadsplanen skall, innan den underställs Kungl. Maj:ts fastställelse, vara av Stockholms stadsfullmäktige godkänd;

2:o) gator, torg och allmänna platser skola med full äganderätt till staden överlätas och överlämnas i planerat skick, enligt av stadsfullmäktige godkända profiler; och skall, där rätten till vattnet utmed de områden, som intagas i stadsplanen, finnas tillhöra Kungl. Maj:t och kronan, jämväl denna rätt överlätas å staden;

3:o) tomter för byggnader för allmänt behov, såsom kyrkor, skolhus och sjukhus, ävensom för allmänna parker och planteringar skola i stadsplanen finnas reserverade och i mån av behov med full äganderätt kostnadsfritt överlätas på staden;

4:o) i gator och andra allmänna platser erforderliga trummor och ledningar för spill- och regnvattens avledande utföras enligt av drätselnämnden godkänd plan genom stadens försorg på kronans bekostnad;

5:o) gas- och vattenledningsrör nedläggas genom stadens försorg och på dess bekostnad i den mån byggnadsverksamheten fortskrider kvarter efter kvarter, räknat från redan bebyggd stadsdel. Om däremot dylika ledningar påkallats, utöver vad som betingas av den kvarter efter kvarter fortskridande byggnadsverksamheten, skall särskild överenskommelse träffas om villkoren för deras anläggning;

6:o) de provisoriska åtgärder, som behöva vidtagas för att gator och allmänna platser under byggnadsperioden skola kunna upplåtas för trafik, verkställas genom stadens försorg på kronans bekostnad;

7:o) gator och allmänna platser skola, sedan de blivit försedda med ledningar av ovan angivna slag ävensom med ledningar för andra ändamål, såsom för telefoner eller framledandet av elektrisk ström, förses med permanent beläggning, vilken utföres genom stadens försorg på kronans bekostnad. Med permanent beläggning förstås: i körbanan tuktad sten, trä, asfalt eller därmed fullt jämförligt material; i gångbanor tuktad sten, cement, klin-kert eller andra därmed fullt jämförliga ämnen, varjämte dessa gångbanor skola vara lagda inom huggen kant- och rämnsten; samt

8:o) sedan gatorna blivit belagda på nyss nämnt sätt, åligger det staden att för all framtid underhålla och belysa desamma på sätt vederbörande myndighet kan komma att bestämma.

Vid den prövning, som 1905 års riksdag i anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition i ämnet underkastade dessa villkor, uttalade riksdagen att »villkoren i 3:dje punkten syntes riksdagen vara av obestämbär karaktär och i övrigt innebära anspråk, som vida överstiga vad förut vid gardestomternas försäljning i sådant hänseende bestämde».

Stockholms stadsfullmäktige frånträdde sedermera på därom gjord framställning den nu omhandlade 3:dje punkten, dock endast i fråga om de mindre områden, som nu närmast avsågos att exploateras.

Med hänsyn till den sålunda uppnådda enigheten om exploateringsvillkoren för det mindre område, vars försäljning 1905 års riksdag medgivit, uppdrogs åt vederbörande inom Stockholms stad att utarbete det förslag till stadsplan, som avsågs att läggas till grund för exploateringen. Detta stadsplaneförslag blev utan vidare godkänt av stadsfullmäktige och fastställt av Kungl. Maj:t. Genom det sätt, varpå stadsplanen tillkom, kom någon större hänsyn icke att tagas till att exploateringen bleve för kronan så gynnsam som möjligt i ekonomiskt hänseende.

Det sålunda beslutade exploaterandet av vissa områden å Norra Djurgården har handhåfts av den s. k. Djurgårdskommissionen, och vill riksdagen beträffande resultatet av den utav kommissionen bedrivna verksamheten under åren 1912—t. o. m. 1924 meddela de uppgifter, som återfinnas i här nedan intagna av kommissionen utarbetade tablåer a och b.

Tablå a.

Sammanställning av statistiska uppgifter över Djurgårdskommissionens verksamhet m. m. under åren 1912—1924.

Tomter.

Summa areal av försålda tomter	103,204,9 kvm.
» » » osålda »	32,007,5 »
» » tomtmark	135,212,4 »
Tomtmarken utgör av bruttoarealen	45,93 %
Antal försålda tomter (efter avdrag av 2 st. återköpta tomter)	122 st.
Summa köpeskillingar av försålda tomter	13,484,620: 10 kr.
Beräknat försäljningsvärde å osålda tomter	3,389,693: — »
Summa värde å tomtmark	16,874,313: 10 »
Medelpris per kvadratmeter för försålda tomter	130: 53 »
Medelstorlek för försålda tomter	874,60 kvm.
Genomsnittspris per tomt	114,165: 27 kr.

Byggnader.

Antal färdigbebyggda tomter	83	st.
» färdigbebyggda boningsrum, kök, hallar m. m. (eldst.).....	6,448	»
varav antal boningsrum	5,225	»
samt antal kök	975	»
Genomsnittligt antal boningsrum per kök	5	»
Färdigbebyggda tomters totala areal	70,640,8	kvm.
Sammanlagda taxeringsvärdet (tomt+byggnad) för be- byggda fastigheter	60,597,000: —	kr.
Summa köpeskillingar av tomter, som färdigbebyggts	9,547,582: 50	»
Kostnad (tomt+byggnad) per eldstad (boningsrum, kök m. m.)	9,398: —	»
varav tomtkostnad per d:o	1,481: —	»
samt byggnadskostnad (taxeringsvärde — tomtkostnad) per d:o	7,917: —	»
Tomtareal per eldstad	10,95	kvm.

Gator och parker.

Areal gatumark:		
a) Karlaplansområdet	76,864	kvm.
b) Fredrikshovsområdet	5,281	»
c) Skogsinstitutsområdet	36,746	»
Totalt	118,891	»
Areal parker: (Nobelparken).....		
» tomtmark:	40,200	»
a) Karlaplansområdet	87,813,4	»
b) Fredrikshovsområdet	22,117	»
c) Skogsinstitutsområdet	25,282	»
Totalt (se ovan)	135,212,4	»
Gatu- och parkmarken utgör av bruttoarealen å:		
a) Karlaplansområdet	53,30	%
b) Fredrikshovsområdet	19,28	»
c) Skogsinstitutsområdet	75,27	»
Genomsnittligt för alla områdena	54,07	»
OrdnanDET av gatorna beräknas kosta	3,737,901: 82	kr. ¹
Kostnad per kvm. för ordnanDET av gatorna:		
a) Karlaplansområdet	33: 46	»
b) Fredrikshovsområdet	40: 18	» ¹
c) Skogsinstitutsområdet	25: 96	»
Genomsnittligt för alla områdena	31: 44	»

¹ Här i äro ej inräknade 213,067: 39 kronor för iordningställande av vissa gator, som ingå i gamla Fotgardeskasernernas områden, men vilkas iordningställande ingått i Djurgårds-kommissionens uppdrag.

Tablå b.

*Ekonomiskt utbyte.**Köpeskillingar av försålda tomter tillhörande Lantförsvarsdep:t:*

Karlaplansområdet	6,386,355: 36	
Skogsinstitutsområdet	1,649,132: —	
Fredrikshovsområdet	1,995,946: —	10,031,433: 36

tillhörande Jordbruksdep:t:

Karlaplansområdet	3,453,186: 74	3,453,186: 74	13,484,620: 10 kr.
-------------------------	---------------	---------------	--------------------

*Beräknade köpeskillingar av osålda och undantagna tomter**tillhörande Lantförsvarsdep:t:**Karlaplansområdet:*

osålda tomter	984,543: 74	
undantagna d:o	660,330: —	1,644,873: 74

Skogsinstitutsområdet:

osålda tomter	—	
undantagna d:o	270,000: —	270,000: —

Fredrikshovsområdet:

osålda tomter	674,349: —	
undantagna d:o	337,410: —	1,011,759: —

*tillhörande Jordbruksdep:t:**Karlaplansområdet:*

osålda tomter	—		
undantagna d:o	463,060: 26	463,060: 26	3,389,693: — »

Summa Kronor 16,874,313: 10 kr.

*Utgivet för gatuarbeten**tillhörande Lantförsvarsdep:t:*

Karlaplansområdet	1,137,185: 73	
Fredrikshovsområdet	211,732: 72	
Skogsinstitutsområdet	799,681: 63	2,148,600: 08 kr.

tillhörande Jordbruksdep:t:

Veterinärinstitutsområdet	381,792: 05	381,792: 05 »
<hr/>		
Summa Kronor		2,530,392: 13 kr.

Återstående beräknad kostnad för d:o

tillhörande Lantförsvarsdep:t:

Karlaplansområdet	904,834: 57	
Fredrikshovsområdet	213,522: 71	
Skogsinstitutsområdet	154,291: 85	1,272,649: 13 kr.

tillhörande Jordbruksdep:t:

Veterinärinstitutsområdet	147,927: 95	147,927: 95 »
Summa Kronor	1,420,577: 08	kr.

Utgivet för förvaltning	151,021: 09	kr.
Återstående beräknad kostnad för d:o	43,344: 45	»
Summa Kronor	194,365: 54	kr.

Nettoinkomst per kvm. av bruttoarealen, beräknad sedan
alla gator ordnats och alla tomter försålts,

tillhörande Lantförsvarsdep:t:

Karlaplansområdet	49: 82	kr.
Fredrikshovsområdet	99: 97	»
Skogsinstitutsområdet	9: 44	»
För ovanstående områden tillsammantagna	38: 73	»

tillhörande Jordbruksdep:t:

Karlaplansområdet	85: 51	»
För samtliga områden per kvm. av bruttoarealen	43: 26	»
» » » » » tomtarealen	94: 20	»
Total nettoinkomst	12,718,977: —	»

Av tabläerna synes det riksdagen framgå, att genom ovan angivna bestämmelser rörande ifrågavarande markområdets exploatering allt för stora delar av den synnerligen dyrbara marken kommit att utläggas till gator och allmänna platser (54 % av hela markarealen). Enligt en från Djurgårdskommissionen lämnad uppgift torde den förlust, som härigenom kan beräknas hava åsamkats kronan, kunna uppskattas till inemot ett tiotal miljoner kronor. Med hänsyn härtill har från kommissionens sida framhållits angelägenheten av att, då fråga snart torde uppstå om exploaterande av ytterligare markområden på Norra Djurgården, sådana överenskommelser träffas med Stockholms stad, som tillförsäkra kronan möjlighet att på ett mera effektivt och ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt sätt utnyttja markområdena ifråga. Härvid syntes i första rummet böra tagas under över-

vägande, huruvida icke kronan kunde tillförsäkras en friare dispositionsrätt rörande de till exploatering upplåtna områdena, utan att härigenom stadens berättigade intressen trädde för nära.

Förutom avståendet av den mark, som utlagts till gator och allmänna platser inom det till exploatering upplåtta området, har kronan måst ikläda sig ytterligare betungande förbindelser på grund av ovannämnda år 1905 träffade överenskommelse. Sålunda hava, såsom tablåerna närmare utvisa, de kostnader, kronan måst nedlägga för iordningställande av gator och allmänna platser, varit högst betydande. I detta avseende är särskilt att märka, att den staden genom överenskommelsen lämnade uppgiften att å kronans bekostnad förse gatorna med permanent beläggning kommit att i praktiken föranleda, att avsevärda utgifter ålagts kronan. Såsom exempel härpå kan omnämnas, att kronans kostnader för utförande av permanent beläggning med tuktad gatsten å Karlaplan dragit en sammanlagd kostnad av omkring 250,000 kronor (jfr 1922 års statsrevisorers berättelse; IV huvudtiteln § 19 sid. 41). Stadens i enlighet med punkt 7:o i ovannämnda villkor framställda krav på att tillhandahålla gatsten från egna upplag har medfört, att stenen för kronan blivit dyrare än om den anskaffats i öppna marknaden eller från de stenhuggerier, som av staten drivits i avsikt att skapa arbetsmöjligheter.

För att utröna i vilken utsträckning kronan för närvarande är skattskyldig till Stockholms stad, har riksdagens vederbörande utskott låtit verkställa en approximativ utredning rörande de utskylder, som kronan under år 1924 erlagt för densamma tillhöriga fastigheter inom Stockholms stads område. Densamma, vilken allenast upptager skatteposter från vissa större ämbetsverk eller förvaltningar, giver vid handen att kronan för under dessas förvaltning stående fastigheter erlagt utskylder med följande belopp:

	Kr.
Djurgårdsförvaltningen c:a	12,000: —
Marinförvaltningen (Flottans station i Stockholm)	20,280: 68
Djurgårdskommissionen	13,272: 59
Generalpoststyrelsen	4,324: 05
Telegrafstyrelsen	4,747: 48
Järnvägsstyrelsen ¹	40,925: 88
Vattenfallsstyrelsen	4,407: —
Domänstyrelsen	125: 93
Byggnadsstyrelsen (omkring)	25,000: —
Statskontoret	11,432: 64
Nationalmuseum	1,628: 50
Lantbruksakademien	1,015: 12
Riksbanken	7,200: 50

S:a 146,360: 37

¹ varav kr. 21,447: 85 för änke- och pupillkassan tillhöriga hus, som blivit förhyrda av järnvägsstyrelsen.

Utskottet har vidare av den för Stockholms stad fastställda inkomst- och utgiftsstaten för år 1925 samt övriga handlingar, som stått till utskottets förfogande, inhämtat att sedan äldre tider mellan kronan och Stockholms stad äro gällande ett flertal uppgörelser av ekonomisk innebörd, särskilt beträffande ersättningar till staden för vissa åtaganden från stadens sida. Beträffande en del av dessa överenskommelser är att märka, att desamma träffats för så lång tid tillbaka, att anledning finnes att undersöka, huruvida icke sådana ändrade förhållanden inträtt, att dessa överenskommelser icke rimligen böra bibehållas i sin ursprungliga form. Riksdagen vill för sin del beträffande dessa frågor anföra ett par exempel. På grund av särskilda kungl. brev den 5 november 1875 och den 18 december 1891 erlägger kronan till Stockholms stad årligen omkring 11,500 kronor i särskild fastighetsskatt för kronans egendomar inom stadens område. Enligt mellan kronan och drätselnämndens första avdelning år 1880 slutet kontrakt betalar kronan vidare till Stockholms stad för underhåll av planteringen vid Nationalmuseum ett årligt belopp av 500 kronor. För underhåll och belysning av vissa kronan tillhöriga för allmänt begagnande upplåtna områden i Stockholm erläggas av kronan årligen ganska betydande belopp. I sådant avseende tillåter sig riksdagen anföra följande uppgifter:

renhållning av viss del av den invid planen framför riksdags- huset framgående delen av Norrbro samt Drottninggatans förlängning	kr. 1,800: —
renhållning av bron över Stallkanalen samt planen framför och på båda sidor om riksdagshuset ävensom underhåll av plan- teringarna å nämnda plan	» 2,000: —
underhåll av planteringarna å den s. k. puckeln i stora Norr- ström vid riksdagshusets norra hörn	c:a » 500: —
underhåll av bron över Stallkanalen	c:a » 3,000: —
belysning utanför riksdagshuset	c:a » 3,500: —

Enligt vad nämnda utskott erfarit, har emellertid Stockholms stads gatunämnd i skrivelse till fullmäktige i riksgäldskontoret och riksbanken förklarat, att nämnden vore villig att från och med ingången av år 1926 å stadens bekostnad övertaga renhållningen av den s. k. riksbron samt gatubeläggningen och belysningen å Drottninggatans förlängning mellan riksdags- och riksbankshusen. Staden har därjämte från och med den 1 juli 1924 åtagit sig belysningen av området framför riksdagshuset.

Ifrågavarande motioner avse att söka på ett tillfredsställande sätt reglera de ekonomiska förhållandena mellan kronan och Stockholms stad såväl i avseende å ägande- och dispositionsrätten till mark inom Stockholms stads område som ock avtal och överenskommelser av ekonomisk innebörd. Sedan mycket lång tid tillbaka förefinnas, såsom den av vederbörande utskott före-

tagna preliminära utredningen giver vid handen, ett flertal olika frågor rörande äganderätten till mark inom Stockholms stad, vilka icke blivit på ett definitivt sätt avgjorda. Sålunda är frågan om ägande- eller dispositionsrätten till mycket betydande delar av Riddarholmen ännu icke klar och rättegång härom torde vara att förvänta. Även inom andra delar av Stockholms stad äro åtskilliga mycket omfattande markfrågor olösta. Ytterligare torde allenast böra erinras om att äganderätten till den kungl. slottet omgivande marken icke synes hava blivit reglerad.

Beträffande andra områden inom Stockholms stad, där kronans ägande- och dispositionsrätt är ostridig, gäller att desamma upplåtits till begagnande utav Stockholms stad genom särskilda överenskommelser, avseende olika mer eller mindre långa tidsperioder. Så är exempelvis fallet beträffande Humlegården och Bellevueparken. För begagnandet av dessa områden betalar staden ingen eller relativt obetydlig ersättning, men har å andra sidan skyldighet att underhålla dessa områden, vilka av staden användas för parkändamål. Å Djurgården, som tillhör kronan och disponeras av Konungen, bekostas och utföres såväl underhåll som förbättring av vägar och planteringar av kronan. Allenast beträffande Djurgårdsområdet, vilket är en mycket använd promenadplats för Stockholms invånare, uppgick enligt en utav 1924 års statsrevisorer meddelad uppgift kostnaderna för underhållet av vägar och parker år 1923 till ungefär 85,000 kronor. Sedan år 1877 lämnar Stockholms stad härtill ett bidrag av 5,000 kronor, vilket belopp egentligen utgör ersättning för upphävandet av den förut utgående avgiften vid infarten till Djurgården. Framställning har gjorts från Djurgårdsförvaltningens sida, att staden måtte av densamma tillkommande automobilskattemedel lämna ett årligt bidrag till underhåll av vägarna å detta område. Denna framställning har emellertid, enligt vad som framgår av inkommet yttrande över ett i statsrevisorernas berättelse för budgetåret 1923—1924 gjort uttalande i ärendet, ännu icke föranlett Stockholms stad att lämna något dylikt bidrag.

Å såväl Kungsholmen som Norra Djurgården äger kronan betydande marktillgångar, vilka i en eller annan form äro avsedda att exploateras i enlighet med särskilda, närmast av 1905 och 1915 års riksdagar därom fattade beslut, varvid de inflytande försäljningsmedlen till en del redan i förväg disponerats för vissa särskilda, i huvudsak militära ändamål, såsom inköp av nytt övningsfält för Stockholms garnison vid Järva, uppförandet av vissa kasernetablissemang m. m. Exploaterandet av kronans mark i Stockholm har emellertid, delvis beroende på svårighet att med Stockholms stad träffa uppgörelser, hittills kunnat ske i jämförelsevis ringa omfattning. För att emellertid kronan skall kunna draga behörig nytta av sina nu i huvudsak räntelösa markområden, är det emellertid nödvändigt att sådana åtgärder träffas, att den av riksdagen beslutade användningen av desamma möjliggöres och underlättas. Ett fortsättande av den påbörjade exploateringen påkallas även av det skälet, att statsverket, vilket av tillfälliga lånemedel bestritt kostnaderna för nämnda in-

köp och byggnader, årligen nödgas gälda ränta å dessa medel med betydande belopp.

Å andra sidan har det visat sig att åtskilliga av de områden, vilka nu ägas av kronan, äro behöfliga för Stockholms stad, närmast för framdragande av gator. Uppgörelse härom lär böra träffas mellan kronan och staden i samband med stadsplans fastställande för områdena i fråga eller på annat sätt. Detta torde framför allt gälla om vissa områden å Kungsholmen, närmast en del av det område, som nu disponeras av Garnisonssjukhuset, samt Svea ingenjörkårs förutvarande kasernområde. Det torde även få anses vara av stor betydelse för Stockholms stad att få frågorna om tillfartsvägar till frihamnen och de från kronan genom särskild överenskommelse år 1918 förvärvade områdena vid Kaknäs på ett definitivt sätt ordnade, enär dessa vägar måste framdragas över kronans mark på Norra Djurgården.

Erfarenheten har givit vid handen, att kronans intressen ofta icke kunnat på ett fullt tillfredsställande sätt tillgodoses, enär dess mark i Stockholm förvaltas och disponeras av ett flertal sinsemellan ofta icke samarbetande myndigheter. På grund härav har också ett flertal separata överenskommelser träffats rörande mindre markområden, vilka överenskommelser till en del sedermera visat sig bliva för kronan oförmånliga och även kommit att lägga hinder i vägen vid förändrad disposition från kronans sida av marken i fråga. Därest emellertid samtliga frågor rörande det framtida användandet av kronans mark inom Stockholms stads område handhades av en myndighet eller åtminstone alla överenskommelser och avtal rörande markområden och av ekonomisk innebörd i övrigt underställdes ett härför avsett organ, torde de olägenheter, som följa av det nuvarande förvaltningssystemet, kunna i stort sett undanröjas.

På grund av markfrågans nuvarande läge har det visat sig att svårigheter gång efter annan uppstått, då fråga varit om överenskommelse rörande förvärvande eller disponerande för olika ändamål såväl för kronan som för staden av för dess verksamhet erforderlig mark (jfr. exempelvis statsutskottets utlåtande nr 37 vid 1874 års riksdag och ovan refererade uttalande av 1905 års riksdag). Följden har ofta blivit att, då definitiv överenskommelse icke kunnat träffas, vissa områden av kronan upplåtits till Stockholms stad med dispositionsrätt för visst särskilt ändamål. Att emellertid detta icke kan i längden vara till fördel för någondera parten, torde utan vidare få anses klart, och det lär därför vara att förvänta att även från Stockholms stads sida intresse förefinnes för att få samtliga svävande äganderättsfrågor rörande markområden i Stockholm såvitt möjligt definitivt ordnade. Skulle detta icke låta sig göra i annan ordning än genom processuellt förfarande, synes det i varje fall vara fördelaktigt, att ett sådant snarast möjligt kommer till stånd, så att frågornas avgörande icke onödigtvis förhålas. För kronan är detta av särskild betydelse med hänsyn till att kronan under de närmaste årtiondena för byggnadsändamål torde vara i behov av åtskilliga markom-

råden, vilka nu med äganderätt eller dispositionsrätt innehavas av Stockholms stad.

De utvägar, riksdagen i anledning av motionärernas föreliggande förslag alltså anser sig böra ifrågasätta för att söka få nu svävande markfrågor med Stockholms stad definitivt ordnade, måste sålunda måhända till en början utmynna i att från kronans sida åtgärder vidtagas för att gentemot staden hävda kronans rätt och intressen. Det kan här icke helt förbises, att från Stockholms stads sida vid åtskilliga tillfällen vidtagits ett flertal åtgärder, vilka varit för kronan mindre förmånliga eller lagt hinder i vägen för kronan att kunna på lämpligt och ur ekonomisk synpunkt gagneligt sätt tillgodogöra sig sina markområden. Om riksdagen alltså anser att från kronans sida särskilda åtgärder böra vidtagas för att tillgodose kronans intressen, är det å andra sidan givet att man härvid gentemot staden måste iakttaga all den hänsyn, som staden kan hava rätt att fordra.

Vad åter angår de frågor, som beröra mark, vartill äganderätten är ostridig, kan man hava berättigade krav på att från stadens sida visas allt rimligt tillmötesgående vid desammas lösande, och detta så mycket mera, som det i förevarande sammanhang icke kan bortses från de synnerligen betydande donationer av mark, som från kronans sida under årens lopp kommit staden i egenskap av huvudstad till del och de mycket väsentliga fördelar i ekonomiskt hänseende, som staden kommit att draga genom att huvuddelen av landets förvaltning förlagts dit. Riksdagen utgår också från den enligt riksdagens mening självfallna förutsättningen, att några hinder icke skola från stadens sida resas för kronans tillgodogörande på lämpligt sätt av dess egendomar.

Emellertid är det icke endast frågorna om kronans mark i Stockholm, utan även åtskilliga andra spörsmål av ekonomisk innebörd, som enligt riksdagens mening måste underkastas en närmare granskning och revision. 1924 års statsrevisorer hava sålunda vid sin granskning av riksgäldskontorets förvaltning i avseende å budgetåret 1923—1924 upptagit till behandling frågan om underhåll och belysning av vissa till kronans mark å Helgeandsholmen hörande områden. Av vad revisorerna anfört framgår, att statsverket för närvarande vidkännes betydande utgifter för dylika ändamål såväl i avseende å Norrbro som den mellan riksdagshuset och riksbankens hus ledande trafikleden samt att detta grundar sig på en år 1914 träffad uppgörelse. Jämväl i fråga om området omkring Nationalmuseum gäller ett motsvarande förhållande. Enligt särskilda kungl. brev den 5 november 1875 och den 18 december 1891 har kronan, såsom ovan nämnts, att till Stockholms stad erlägga särskild fastighetsskatt för kronans inom stadens område belägna fastigheter. Även å åtskilliga andra områden gälla allt fortfarande bestämmelser, genom vilka Stockholms stad tillförsäkras vissa förmåner och inkomster, vilka på grund av ändrade förhållanden icke rimligen höra allt fortfarande utgå. I avseende å överenskommelser av berörda

art synes det riksdagen nödvändigt att en ingående undersökning verkställas, huruvida och i så fall i vilken omfattning desamma för framtiden böra äga bestånd. Riksdagen grundar denna sin uppfattning härutinnan särskilt på det förhållandet, att Stockholms stad, såsom av den lämnade utredningen framgår, numera äger uppbära väsentliga skatteinkomster från kronan tillhöriga inom staden belägna fastigheter, en förmån som tillerkänts Stockholm i likhet med övriga kommuner först på sista tiden.

Intill dess nu svävande äganderätsfrågor blivit på ett tillfredsställande sätt avgjorda samt överenskommelse kunnat åvägbringas mellan kronan och staden angående utbyte dem emellan av vissa områden samt om revision av ovan angivna överenskommelser av ekonomisk innebörd, synes det vara av vikt att såväl från Eders Kungl. Maj:ts som vederbörande ämbetsmyndigheters sida icke några dispositioner företagas, vilka kunna anses i en eller annan form för framtiden binda kronan eller å annat sätt lägga hinder i vägen för en uppgörelse mellan kronan och staden. En erinran härom synes riksdagen vara nödvändig av det skälet, att det vill synas som om under de senaste åren just i detta hänseende kronans intressen kommit att bliva i viss mån eftersatta.

Då det emellertid icke torde kunna förväntas att samtliga nu berörda frågor om utbyte av mark och underhåll eller arrende för sådana kronans områden inom Stockholms stad, vilka av staden disponeras, kunna på en gång träffas, lär det vara nödvändigt att separata överenskommelser rörande vissa områden, vilka för endera parten i en snar framtid äro erforderliga, omedelbart eller tid efter annan träffas. Härigenom torde också såväl kronans som stadens intressen bäst tillvaratagas och något hinder för stadens utveckling icke behöva uppstå.

Med hänsyn till vad riksdagen sålunda anfört, har riksdagen ansett sig böra biträda motionärernas förslag om att en utredning rörande samtliga icke definitivt reglerade frågor av ekonomisk innebörd mellan kronan och Stockholms stad måtte igångsättas. Även om en dylik utredning givetvis måste medföra åtskilliga kostnader för statsverket, synes det riksdagen som om densamma, särskilt i betraktande av de högst betydande ekonomiska tillgångar som kronan äger eller gör anspråk på inom Stockholms stads område, måste anses vara nödvändig och att de härå nedlagda kostnaderna från statsverkets intressesynpunkt icke äro bortkastade. Beträffande det närmare ordnandet av den sålunda ifrågasatta utredningen vill riksdagen för sin del framhålla det önskemålet, att densamma i första hand verkställas av vederbörande statliga ämbetsmyndigheter, eventuellt i samråd med Stockholms stads myndigheter. För att kunna på ett effektivt sätt tillvarata kronans intressen synes emellertid ledningen av utredningen och de underhandlingar, som därav torde bliva en följd, böra anförtros åt ett särskilt för ändamålet sammansatt organ. Vid bildandet av detta utrednings- och förhandlingsorgan bör det givetvis tillses att sammansättningen blir sådan, att därigenom

kronans rätt och berättigade intressen bliva på ändamålsenligaste sätt tillvaratagna. Om den närmare utredningen i huvudsak anförtros åt vederbörande myndigheter, synas icke heller kostnaderna för den särskilda organisationen behöva bliva av större betydelse. Med denna förhandlingsorganisation synas för kronans räkning de underhandlingar böra föras, vilka såsom ovan nämnts, måste anses utgöra förutsättningen för att få samtliga nu berörda frågor på ett såväl för kronan som Stockholms stad tillfredsställande sätt slutligt reglerade.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder *dels* för att få nu svävande frågor rörande äganderätten till och användningen av kronans inom Stockholms stads område belägna markområden definitivt lösta, *dels ock* för att åstadkomma en revision av nu gällande avtal och uppgörelser av ekonomisk innebörd mellan kronan och staden, i den mån en sådan revision efter närmare utredning befinnes ur kronans intressesynpunkt vara önskvärd.

Stockholm den 31 maj 1925.

Med undersåtlig vörndnad.
